

RAPPORT KALVERSECTOR

JANUARI 2021

RAPPORT KALVERSECTOR

JANUARI 2021

Voorwoord

Nederland is het land met de op één na grootste export van agrarische producten in de wereld. Dat is een gevolg van de opgebouwde kennis en ervaring op het gebied van landbouw en veeteelt in combinatie met een sterke ondernemerszin en handelsgeest. Kansen en markten zien en daarvan het beste maken.

Dat een dergelijke grootschalige productie in een klein land ook uitdagingen kent is duidelijk. Maar ook daar laat Nederland zien, voorop te willen lopen in duurzame productie met oog voor mens, dier en omgeving. Er moet nog veel worden geoptimaliseerd en waarschijnlijk zal niet alles door kunnen gaan zoals het nu is. Toch blijft Nederland internationaal een schoolvoorbeeld van hoe voedselzekerheid voor een sterk groeiende wereldbevolking kan worden gewaarborgd.

In deze beschrijving past ook de kalversector als bedrijfstak, die voortgekomen is uit de melkveehouderij. In plaats van stierkalveren te zien als min of meer overbodig bijproduct, zijn Nederlandse ondernemers zich met veel succes gaan richten op het verwaarden ervan. Dat is zo goed gegaan, dat men zich niet alleen is gaan richten op de eigen melkveehouderij, maar ook op het importeren van kalveren uit andere Europese landen. Mede door steeds hogere eisen ten aanzien van duurzaamheid en dierenwelzijn heeft een schaalvergroting van de bedrijven plaatsgevonden.

De ontwikkeling heeft geleid tot een sector die op grote schaal dieren importeert en vlees exporteert, waarbij de internationale markt voor een belangrijk deel wordt bepaald door de vraag vanuit de horeca. Frankrijk en Nederland zijn de grootste kalfsvleesproducenten, hun marktaandelen zijn vrijwel gelijk (ca. 30%) (Wageningen Economic Research, 2018). De laatste jaren is de productie van Frankrijk en Italië gaan krimpen, terwijl die van Nederland is gestegen. Dit komt door de introductie van rosé kalfsvlees, een nieuwe markt die Nederland beter beheerst dan de andere landen en die hier in de plaats is gekomen van teruglopende vormen van roodvleesproductie, zoals stierenmesterij en zoogkoeien. In landen als Frankrijk, Italië en Duitsland blijft de productie achter bij de consumptie van kalfsvlees en moet er worden geïmporteerd. Dat vlees komt hoofdzakelijk vanuit Nederland, omdat hier véél meer wordt geproduceerd dan er geconsumeerd wordt. Na de sterke groei in de afgelopen decennia, leek de markt zich te stabiliseren. En toen kwam Covid-19.

In dit rapport worden de gevolgen van de Covid-19 crisis voor kalversector in de regio Foodvalley beschreven tegen het licht van de bredere ontwikkelingen in de markt en maatschappij, die van invloed zijn op de toekomst van kalverhouders. Er zijn veel gesprekken gevoerd met alle geledingen in de sector. De zorgen zijn groot door de weggevallen vraag in een tijd waarin de druk toch al groot is om te innoveren en nog duurzamer te produceren. Desondanks is er veel bereidheid om door te gaan, streven de ondernemers naar een diervriendelijke houderij en is men trots op een in vele opzichten hoogwaardig product.

Wij hopen hiermee bij te dragen aan een zinvolle discussie over de toekomst van de kalverhouderij en de kalverhouders in de regio.

Samenvatting

De gemeente Barneveld heeft opdracht gegeven voor een onderzoek naar de problemen in de kalverhouderij, die verband houden met de Covid-19 crisis. Om te komen tot een antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek is een kwalitatief, explorerend onderzoek uitgevoerd. Door middel van literatuuronderzoek en data onderzoek is een beschrijving gemaakt van de kalversector in Nederland en de regio Foodvalley. Deze gegevens zijn aangevuld met een reeks interviews met stakeholders in de sector.

Er worden iets meer dan 1.000.000 vleeskalveren in Nederland gehouden, waarvan ongeveer de helft in Gelderland en meer dan 25% in de Regio Foodvalley, met als concentratiegemeenten Ede en Barneveld. Daar bevindt zich ook veel toeleverende industrie en onderzoek/onderwijs.

Door de Covid-19 problemen is de afzet van kalfsvlees plotsklaps voor een belangrijk deel weggevallen. Dit heeft gevolgen voor alle stakeholders, maar met name voor de 'vrije' mesters die rosé vleeskalveren houden zijn de problemen groot. Door de wijze waarop de landelijke maatregelen voor ondersteuning van door Covid-19 getroffen ondernemers zijn vormgegeven, kunnen kalverhouders daar nagenoeg geen beroep op doen. Denkrichtingen voor de oplossing van acute knelpunten zijn: financiele ondersteuning, regie over de productie, heropening van de horeca en gebruik maken van de particuliere opslagregeling (invriezen).

De acute problemen kunnen niet los worden gezien van de bredere ontwikkelingen in de sector. De groei van de afgelopen jaren was al nagenoeg tot stilstand gekomen. Er worden steeds hogere eisen gesteld aan duurzaamheid en dierenwelzijn en de sector is betrokken bij de landelijke stikstofdiscussie. De sector is in gesprek met de minister van LNV over de aanpak van de problematiek en de provincie Gelderland werkt aan een opkoopregeling en innovatiesubsidie. In de regio Foodvalley doen een aantal kalverhouders mee aan de proeftuin voor emissiereductie in het kader van de Regiodeal Foodvalley.

Geconcludeerd kan worden dat de kalverhouderij op een keerpunt staat. Er moeten ingrijpende keuzes gemaakt worden, zowel in de keten- als op bedrijfsniveau. Daarvoor is samenwerking, transparantie en kennis nodig. Er zijn kalverhouders die overwegen te stoppen en gebruik te maken van daarvoor beschikbare regelingen. Er zijn ook veel – overwegend jongere ondernemers – die graag verder willen en zich inzetten voor een duurzame en hoogwaardige productie. Aan hen moet perspectief worden geboden. Daarvoor is er behoefte aan regie en duidelijkheid van zowel de ketenpartners als de overheid.

Omdat de regio Foodvalley een concentratiegebied is, waarbinnen ook alle schakels in de keten zijn vertegenwoordigd, ligt het voor de hand om in dit gebied met een plan van aanpak te komen. Daarbij kan goed worden aangesloten op de reeds lopende trajecten en samenwerkingen. De gemeente Barneveld zou als opdrachtgever voor dit onderzoek het initiatief kunnen nemen om een regionaal overleg met alle stakeholders te organiseren. Een optie is het inrichten van een regionaal meldpunt/kenniscentrum waarin de ketenpartijen, kennis en overheden meewerken aan het oplossen van knelpunten en het vergroten van de deskundigheid van de kalverhouders. Daarnaast verdient het aanbeveling om een overleg starten met de provincie Gelderland om aansluiting te maken tussen de in de regio lopende trajecten en de in ontwikkeling zijnde provinciale regelingen voor opkoop en innovatie in de kalversector, waarbij aandacht nodig is voor het knelpunt van de hoge kosten van mestverwerking. Tenslotte zouden binnen de regio initiatieven voor nieuwe businessmodellen en concepten, zoals streekproducten, doorontwikkeld kunnen worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Samenvatting 4

1. Inleiding 6

2. Onderzoeksopzet 7

3. Resultaten 8

3.1. Onderzoeksvraag 1: 8

Omschrijving kalversector regio Foodvalley

3.2. Onderzoeksvraag 2: 11

Invloed COVID-19 op de sector

3.3. Onderzoeksvraag 3: 13

Uitdagingen in de sector

3.4. Onderzoeksvraag 4: 20

Onderzoeks- en opleidingsbehoeften in de sector

4. Conclusie en discussie 23

5. Aanbevelingen 25

Literatuurlijst 26

Bijlagen 28

Bijlage 1: 29

Overzicht vragen in interviews

Bijlage 2: 30

Lijst met geïnterviewden

Bijlage 3: 31

Cijfermatig overzicht van omvang kalversector in regio Foodvalley en provincie Gelderland

1. Inleiding

De gemeente Barneveld heeft o.a. naar aanleiding van vragen in de gemeenteraad opdracht gegeven om een onderzoek te doen naar de omstandigheden van kalverhouders in de gemeente en wijdere omgeving, die schade ervaren van de Covid-19 crisis. Door de (internationale) coronamaatregelen wordt kalfsvlees nauwelijks meer afgezet aan de horeca. Dat is al sinds halverwege maart 2020 het geval. Alle schakels in de kalversector lijden hierdoor enorme verliezen. Het hardst worden de vrije (rosé) kalverhouders getroffen. Het uitblijven van steun voor deze gezinsbedrijven heeft grote gevolgen, ook op langere termijn met het oog op duurzaamheidsinvesteringen. De sterke terugval van de afzet van kalfsvlees betreft niet alleen Nederland, maar zeker ook de rest van Europa. Dat is zeer relevant omdat circa 90% van het in Nederland geproduceerde kalfsvlees wordt geëxporteerd.

Het doel van dit onderzoek is om kalverhouderij in Nederland en in de regio Foodvalley in beeld te brengen en te komen met aanbevelingen om een duurzame en gezonde kalverhouderij in stand te houden. Om tot aanbevelingen te komen zijn een aantal deelvragen opgesteld:

1. Hoe ziet de kalversector eruit in Nederland en specifiek in de regio Barneveld en omstreken?
2. Wat voor invloed heeft corona op de kalversector?
3. Wat zijn de grootste uitdagingen, naast corona, voor de kalversector?
4. Welke onderzoeks- en opleidingsbehoefte is er in de sector?

In dit rapport wordt in hoofdstuk 2 de onderzoeksmethode beschreven. In het daaropvolgende hoofdstuk, hoofdstuk 3, worden de resultaten per onderzoeksvraag beschreven: de omvang en groei van de sector, de directe gevolgen van de actuele afzetcrisis, de uitdagingen die naast de huidige crisis spelen en de onderzoeks- en opleidingsbehoefte die er is in de sector. Op basis van die gegevens worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan (hoofdstuk 4).

2. Onderzoeksopzet

Om te komen tot een antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek is een kwalitatief, explorerend onderzoek uitgevoerd. De opgestelde deelvragen zijn beantwoord door middel van literatuuronderzoek en interviews met stakeholders vanuit de sector.

Het literatuuronderzoek is uitgevoerd om antwoord te geven op de eerste onderzoeksvraag: een beschrijving van de sector. Hiervoor is gericht gezocht naar kwantitatieve data over de kalversector in de gemeente Barneveld en daarbuiten. Doordat de kalverhouderij in cijfers vaak samengenomen wordt met de rundveehouderij, is het lastig een goed beeld te krijgen van de sector. De informatie uit geschreven bronnen is aangevuld met informatie uit de interviews met stakeholders.

De overige onderzoeksvragen zijn beantwoord door het houden van interviews met stakeholders vanuit de sector. In totaal zijn zeventien personen/organisaties benaderd voor een interview, vijftien daarvan zijn geïnterviewd. De interviews waren semigestructureerd: tien vragen waren vooraf opgesteld (Bijlage 1), maar in de interviews was ruimte om door te vragen op antwoorden, om zo meer gedetailleerde informatie te verkrijgen. Tijdens de interviews hebben de onderzoekers aantekeningen gemaakt, deze zijn aansluitend aan het interview uitgewerkt. Bewust is door de onderzoekers gekozen om het interview niet op te nemen, omdat de kwaliteit van de verkregen informatie hierdoor beïnvloed kan worden. Het risico van het transcriberen van interviews zonder opname is dat letterlijke transcriptie van het interview niet mogelijk is, waardoor interpretatie verschillen kunnen ontstaan. Dit effect is ondervangen door de transcriptie van het interview ter controle toe te sturen aan de geïnterviewden. De interviews hebben plaatsgevonden in de maanden november en december 2020. Elk interview duurde één tot anderhalf uur en werd uitgevoerd door één of twee van de onderzoekers (zie Bijlage 2). Door de beperkingen rondom Covid-19 heeft een deel van de interviews digitaal moeten plaatsvinden. De lijst met geïnterviewde personen is te vinden in Bijlage 2. Deze lijst is opgedeeld in vier categorieën: bedrijfsleven, kalverhouders (incl. belangenbehartigingsorganisaties), onderwijs & onderzoek en overheid.

Na transcriptie zijn de interviews met behulp van het programma ATLAS.ti gecodeerd. Met dit programma is ook een eerste analyse gedaan van de resultaten. Vervolgens is in Excel de output van ATLAS.ti verder geanalyseerd en zo nodig vertaald in een grafische weergave. De resultaten per onderzoeksvraag zijn weergegeven in het volgende hoofdstuk.

3. Resultaten

3.1. ONDERZOEKSVRAAG 1: OMSCHRIJVING KALVERSECTOR REGIO FOODVALLEY

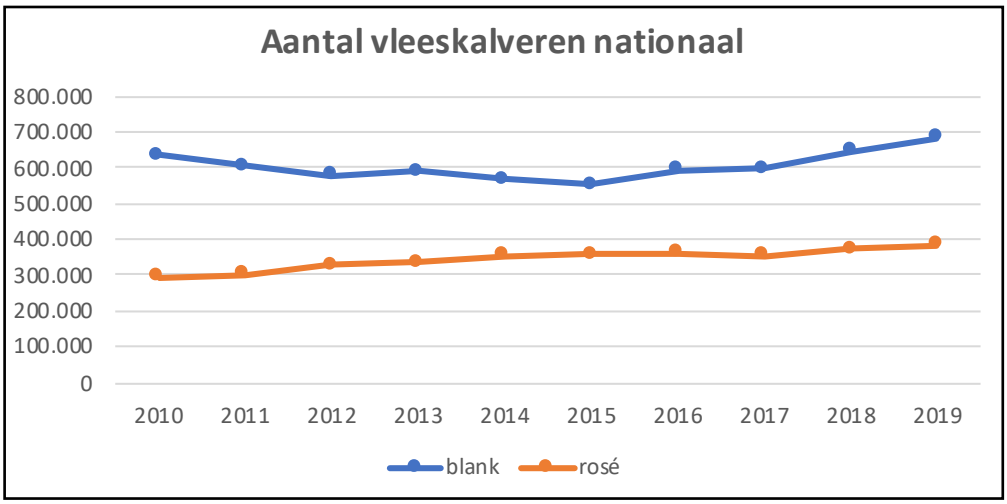
Als over de kalversector gesproken wordt, wordt regelmatig een beeld geschetst van een volledig geïntegreerde sector. Zo stelt de minister in haar brief van 22 oktober aan de Kamer over de Voortgangsrapportage Programma Duurzame Veehouderij dat er in de kalversector vijf integraties actief zouden zijn (Schouten, 2020). Dat beeld is niet volledig. Er zijn meer integraties en er zijn veel kalverhouders die volledig zelfstandig ondernemen. Naast de bedrijven die kalveren op contractbasis houden en bij een integratie zijn aangesloten, zijn er circa 600 'vrije kalverhouders': kalverhouders die dieren voor eigen rekening en risico houden. Deze manier van kalveren houden komt het meeste voor in de rosé sector.

De kalverhouderij is naar zijn aard sterk verbonden met de melkveehouderij. Door het wegvallen van de melkquotering is de Nederlandse melkveestapel tussen 2010 en 2016 gegroeid, maar in 2017 voor het eerst weer afgenomen als gevolg van de fosfaatwetgeving (Wageningen Economic Research, 2020). Die afname in 2017 was niet terug te zien in het aantal gehouden kalveren. Waar landelijk de aantallen vleeskalveren tussen 2010 en 2016 vrij stabiel waren, en voor de blankvleeshouderij zelfs daalden, groeide het aantal vleeskalveren vanaf 2017 weer (Figuur 1). De groei van de aantallen is doorgegaan van ruim 950.000 kalverplaatsen in 2017 naar de huidige omvang van 1.007.000 (voorlopige cijfers april 2020, Bijlage 3, Tabel 10), maar lijkt zich de laatste jaren te stabiliseren. Jaarlijks worden in Nederland 1,5 miljoen kalveren geslacht (Wageningen Economic Research, 2018). Naast de herkomst van de kalveren uit de Nederlandse melkveehouderij, worden jaarlijks circa 750.000 kalveren geïmporteerd vanuit Ierland, Duitsland, Denemarken, België en in mindere mate vanuit Polen, Estland, Letland en Litouwen. Die grootschalige import, en dan met name het vervoer over lange afstanden, is in toenemende mate een punt van maatschappelijke discussie.

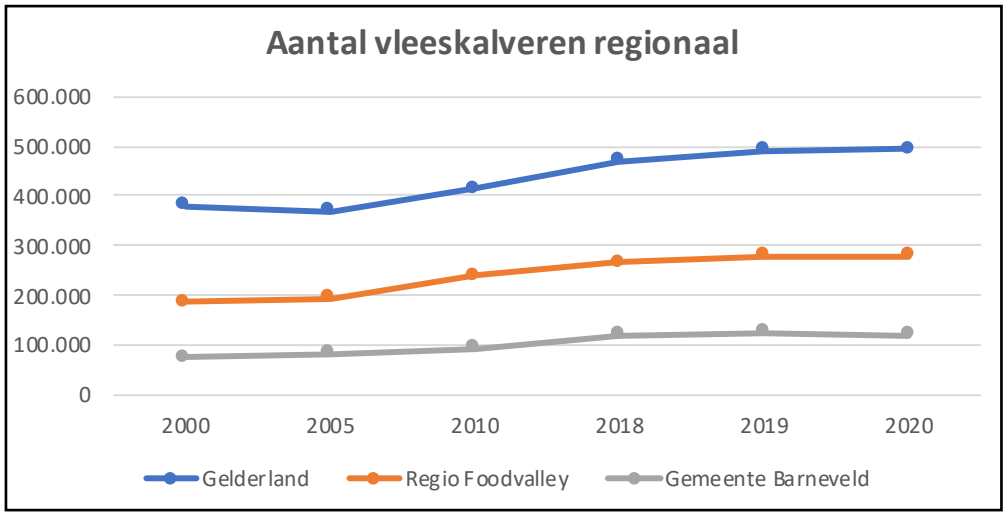
In de regio Foodvalley zijn ruim 280.000 kalverplaatsen op een kleine 400 bedrijven (in heel Gelderland zijn dat er 490.000 op 712 bedrijven, waarvan circa een derde rosé en twee derde blankvlees) (CBS Statline, 2020). Binnen Gelderland is de regio Foodvalley een concentratiegebied en dan vooral de gemeenten Barneveld en Ede. In deze regio zijn overigens relatief weinig 'vrije mesters'. Figuur 2 en 3 geven de ontwikkeling sinds het begin van deze eeuw weer, waaruit blijkt dat de schaalvergroting van de bedrijven evident is: het aantal kalveren stijgt, en het aantal kalverbedrijven daalt. Verdere cijfermatige details over de omvang van de kalversector in de regio Foodvalley en de provincie Gelderland zijn te vinden in Bijlage 3.

In de Nederlandse kalversector worden zowel blank vleeskalveren als rosé vleeskalveren gehouden. Blank vleeskalveren (tot een leeftijd van ong. 27 weken) hebben een levend eindgewicht van 270 kg; jonge rosé vleeskalveren (tot een leeftijd van ong. 32 weken) een levend eindgewicht van 300 kg, oude rosé vleeskalveren (tot een leeftijd van 11-12 maanden) een levend eindgewicht van 360 kg. Er is in de kalversector sprake van verschillende markten voor respectievelijk blank en rosé vlees. Integraties werken in de export voornamelijk met blank vlees. Rosé vlees ouder dan 8 maanden wordt in Europa (met uitzondering van 4 landen) niet gezien als kalfsvlees, vanwege de geldende Europese leeftijds-definitie van kalveren. Meer kenmerken van de rosé- en blankvleeshouderij zijn uitgezet in Tabel 1. Respondenten in dit onderzoek gaven aan dat een deel van de gegevens uit Tabel 1 niet kloppen voor de situatie in de regio Foodvalley, dit is aangegeven in het bijschrift bij de tabel.

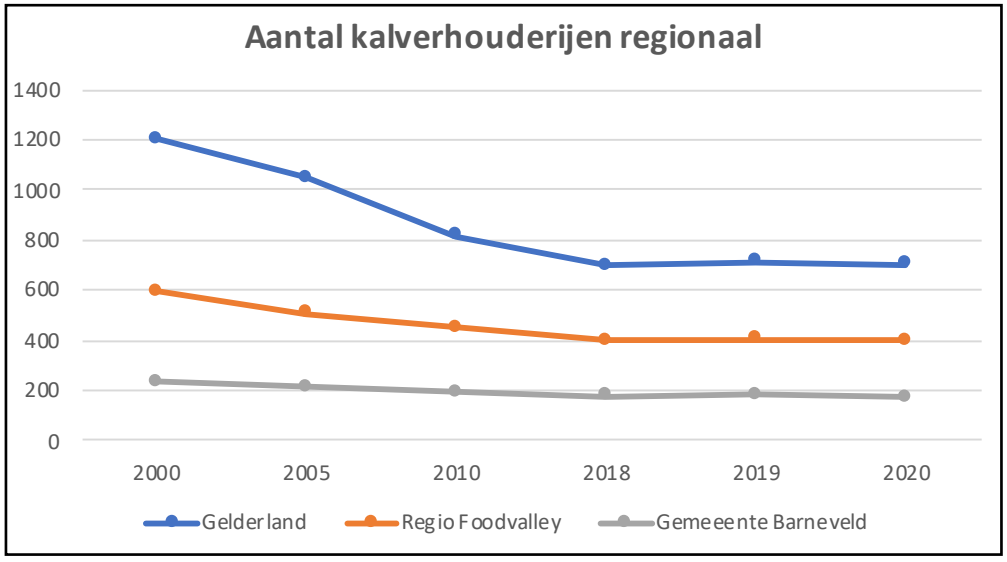
3. Resultaten

Figuur 1:
Aantal vleeskalveren in Nederland in de jaren 2010-2019, uitgesplitst in blank en rosé vleeskalveren. Bron: CBS.

Figuur 2:
Aantal kalveren in de provincie Gelderland, de regio Foodvalley en de gemeente Barneveld in de jaren 2000-2020. Bron: CBS.

Figuur 3:
Aantal kalverbedrijven in de provincie Gelderland, de regio Foodvalley en de gemeente Barneveld in de jaren 2000-2020. Bron: CBS.

3. Resultaten

Dit gaat bijvoorbeeld om de gemiddelde mestafzetkosten, die in de regio Foodvalley rond de 50 euro liggen. Dit verschil in data heeft invloed op het verdienmodel van de veehouder. Vandaar dat het van belang is ook regionaal deze data duidelijk te hebben. Er is maar één biologische kalverhouder in Nederland, deze bevindt zich in de regio Foodvalley. Dit houdt verband met de productie voor de internationale markt waar (nog) geen vraag is naar biologisch kalfsvlees.

De kalversector zet sterk in op circulaire bedrijfsvoering en een optimale benutting van het product. Kalverhouderij is op zich al een verwaarding van een nevenproduct van melkveehouderij. Voor het voer worden onder andere restproducten (veelal zuivel, zoals weipoeders en concentraten) gebruikt en de mest gaat weer naar de landbouw. Elk onderdeel van het geslachte dier krijgt een bestemming en wordt tot waarde gebracht (vierkantsverwaarding). De sector onderkent de rol van de intensieve veehouderij in de stikstofproblematiek en zoekt naar oplossingen.

De Nederlandse kalversector is met een aandeel van 31% de grootste producent van kalfsvlees in Europa, gevolgd door Frankrijk (26%). Met Italië en België erbij zijn de vier landen verantwoordelijk voor 81% van de totale productie. Kalfsvlees vanuit Nederland wordt binnen Europa vooral geëxporteerd naar Italië, Frankrijk en Duitsland. Buiten Europa zijn China en Amerika opkomende markten (Wageningen Economic Research, 2018).

	Rosé	Blank
Leeftijd bij slacht *(in weken)**	32 *(jong)* tot 50 *(oud)*	27
Gewicht bij slacht *(in kg)**	300 *(jong)* tot 360 *(oud)*	270
Gemiddeld aantal dieren per bedrijf *(2019)*	434	894
Percentage op contract *(2019)*	40%	80%
Gemiddelde vleesprijs *(in € per kg koud geslacht gewicht) (2019)*	3,20 *(jong)* tot 3,10 *(oud)*	4,37
Aankoopprijs startkalf *(rosé)* of nuchter kalf *(blank)*	310 *(jong)* tot 305 *(oud)*	127
Gemiddelde mestafzetkosten *(in € per kalf) (2019)*	31,20 *(jong)* tot 47,40 *(oud)*	23,55
Norm contractvergoeding *(in € per kalverplaats) (2019)*		215

Tabel 1:
Kenmerken rosé- en blankvleeshouderij op landelijk niveau. Bron: Wageningen Economic Research (2020) en Wageningen University & Research (2020). *Bron: interviews met stakeholders.

3. Resultaten

3.2. ONDERZOEKSVRAAG 2: INVLOED COVID-19 OP DE SECTOR

Zoals genoemd in de inleiding heeft de kalversector zwaar te lijden onder de nationale en internationale maatregelen die verspreiding van het Covid-19 virus moeten tegengaan. De maatregel die het meeste invloed heeft op de sector is de sluiting van de horeca. Aangezien kalfsvlees vooral wordt afgezet in de horeca, valt een heel groot gedeelte van de afzet weg voor de sector. In Nederland is dit jaar in de periode 15 maart tot 6 april en sinds 14 oktober de horeca gesloten. Ook de sluiting van horeca en het wegvallen van toerisme in andere Europese landen, zoals in Italië, heeft veel invloed op de sector.

Er zijn de afgelopen maanden door de sector maatregelen genomen om te proberen de gevolgen zo gering mogelijk te houden. Maatregelen die genoemd worden door de respondenten zijn een langere leegstands-periode, het opzetten van minder kalveren en het langer aanhouden van kalveren, waardoor ze in een lager segment vallen. Ook is bekend dat vlees wordt ingevroren, voor een klein deel via de Particuliere Opslag-regeling (RVO, 2020). Via deze regeling krijgt de verwerker een vergoeding voor het opgeslagen vlees. Deze Opslagregeling is door de EU-commissaris van landbouw alleen opengesteld voor rundvlees van 8 maanden en ouder, dus voor oud rosé vlees. Blank- en jong rosévlees komt niet voor deze regeling in aanmerking.

Het aantal geslachte kalveren was in het tweede kwartaal van 2020 14 procent lager dan in het eerste kwartaal (CBS, 2020). Ook telde het CBS bijna 10 procent minder kalveren in het tweede kwartaal dan in het eerste (De Kalverhouder, 2020, 22 september). Door het lager aantal aanwezige dieren is ook de stikstof- en fosfaatexcretie fors afgenomen na het eerste kwartaal, respectievelijk 11 en 23 procent (De Kalver-houder, 2020, 22 september). Echter omdat het een momentopname is na afloop van elk kwartaal zijn de cijfers niet representatief voor heel 2020.

De daling van het aantal kalveren in het tweede kwartaal van 2020 heeft tot in december 2020 nog niet geleid tot herstel van de prijzen, zeker niet voor rosé kalfsvlees. De prijzen liggen ver onder het normale niveau (Beldman et al. 2020). Dat betekent dat op elk kalf dat aan de slachterij wordt geleverd verlies wordt geleden. Voor een vrije kalverhouder met als voorbeeld 1.500 rosé vleeskalveren en 1,5 rondes per jaar kan dat oplopen tot een inkomensverlies van minimaal € 225.000 op jaarbasis. Stel, tot en met november bedraagt het verlies € 100 per kalf, dat betekent voor een gezinsbedrijf een arbeidsinkomen van € 180.000 negatief (de genoemde bedragen zijn gebaseerd op berekeningen van LTO Nederland (LTO Nederland, 2020)). Daar komt bij dat bedrijven mest van rosé vleeskalveren op de vrije markt af moeten zetten, met prijzen tot boven de € 20,- per m^3. Dat zet het rendement extra onder druk.

De respondenten geven aan dat vooral de kalverhouders in de vrije sector, dus zonder contract, hard ge-troffen worden. Deze vrije kalverhouders houden veelal rosé vleeskalveren, die zodra ze ouder zijn dan acht maanden, in een beperkte markt kunnen worden afgezet. Doordat veel jong rosé, oud rosé is geworden, is deze markt verzadigd. Vandaar dat zij extra afhankelijk zijn van de afzet naar de horeca in Nederland. Maar ook de blank vleessector voelt de gevolgen van het wegvallen van de afzet. De grootste verliezen worden in deze sector opgevangen door de contractgevers, de integraties, maar op den duur merken contracthouders de verliezen ook. Kalverhouders die nu een contract afsluiten hebben het lastig om dezelfde vergoeding per kalf af te spreken. Ook wordt in de nieuwe contracten het leegstandsrisico meer bij de kalverhouder neer-gelegd. Eerder was het zo dat een kalverhouder een vastgesteld aantal dagen (vaak veertien dagen) een

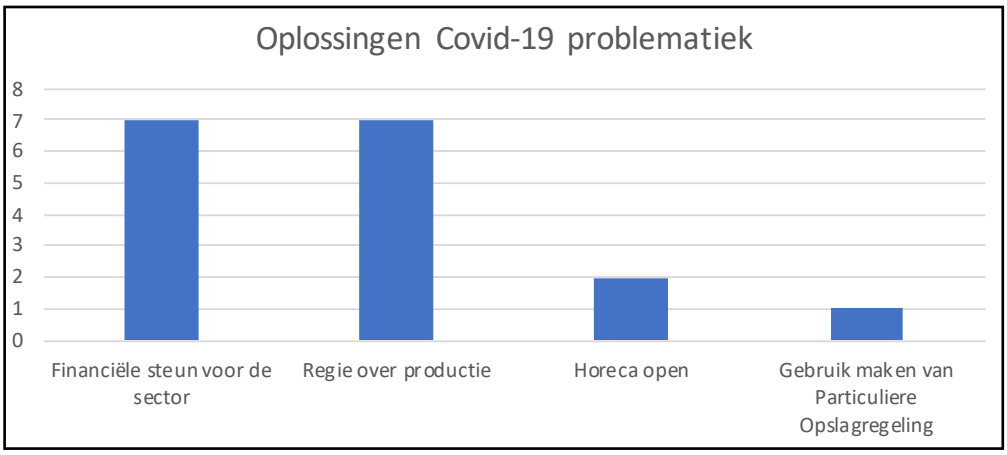
3. Resultaten

leegstandsvergoeding kreeg, en daarna weer volgens de normale vergoeding uitbetaald kreeg, ongeacht of de kalverhouder nieuwe kalveren had ontvangen. Nu is er sprake van een ontwikkeling in de contracten waarbij bijvoorbeeld de leegstandsvergoeding gedurende de hele leegstandsperiode betaald wordt, of de leegstandsvergoeding lager wordt. De geïnterviewde kalverhouders gaven aan dat er veel onzekerheid is in de sector rondom de contracten, omdat men niet weet wanneer de markt weer beter zal worden en men daarom ook niet weet hoe de contracten over bijvoorbeeld een half jaar zullen zijn. Men is bijvoorbeeld bang dat de kalverhouders met de laagste technische resultaten geen contract meer zullen krijgen of dat er structureel minder kalveren opgezet gaan worden. Aan de andere kant ziet men ook dat deze regulering van productie door de integratie bijdraagt aan het reguleren van de markt. Een deel van de respondenten geeft aan dat juist het feit dat de kalversector goed georganiseerd is door middel van integraties zorgt voor het behoud van de sector in deze tijd.

Een deel van de respondenten heeft aangegeven wat men ziet als oplossing voor de Covid-19 problematiek in de sector. De resultaten daarvan zijn weergegeven in Figuur 4. Er is vooral behoefte aan financiële steun voor de sector. In tegenstelling tot de aardappelen- en sierteeltsector, geeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit aan dat er geen nationale regeling komt voor de kalversector. Een geïnterviewde kalverhouder gaf aan dat de Tegemoetkoming Vaste Lasten vanuit de overheid niet passend is voor kalverhouders, doordat de kalverhouderij in rondes werkt. Hierdoor kan het zijn dat de kalverhouder in een bepaald kwartaal veel meer omzet heeft dan een vorig jaar, maar wel veel verlies maakt door de lage prijzen (volgens actuele informatie is hier een oplossing voor gevonden). Daarnaast geven de respondenten aan dat er regie nodig is op de productie, met name voor de rosé vleessector. Op die manier kan het aanbod gereguleerd worden t.o.v. de vraag. Dierrechten of een opkoopregeling kunnen daarbij een laatste redmiddel zijn. Deze manier van regulering wordt vooral door de ketenpartijen als mogelijkheid genoemd. Ook kalverhouders zien een regulering, door bijv. dierrechten of opkoopregeling als mogelijkheid, maar zien dat ook als bedreiging, omdat onduidelijk is wat het effect is op het eigen bedrijf. Feit is dat dergelijke structurele oplossingen pas op lange termijn effect hebben en niet direct bijdragen aan de verbetering van bestaande marktverhoudingen. Daarnaast zal ook goed gekeken moeten worden wat de mogelijkheden zijn binnen de mededingingswet. Andere oplossingen die genoemd worden zijn het openen van de horeca en het opstellen van de Particuliere Opslagregeling voor vlees van kalveren jonger dan acht maanden. Men ziet in al deze oplossingen een directe rol weggelegd voor de nationale overheid. Wel geven de respondenten aan dat de plaatselijke overheid en de regionale overheid indirect invloed kunnen hebben op deze oplossingen, door dit onder de aandacht te brengen van de nationale overheid.

Door vakblad ‘de Kalverhouder’ is aan kalverhouders ook gevraagd naar oplossingen voor de gevolgen van de coronacrisis: ‘Lage prijzen van kalfsvlees als gevolg van de coronacrisis spelen de sector parten. Wat is de beste strategie om uit de crisis te komen?’ In totaal hebben 262 respondenten antwoord gegeven op deze vraag. 48% van de respondenten gaf aan dat overheidssteun voor zwaarst getroffen bedrijven nodig is. Verder worden door 22% van de respondenten een langere leegstand, door 17% een generieke krimp in kalverplaatsen van 10% en door 13% het houden van alle kalveren op 2 vierkante meter, als beste strategie gezien (De Kalverhouder, 2020).

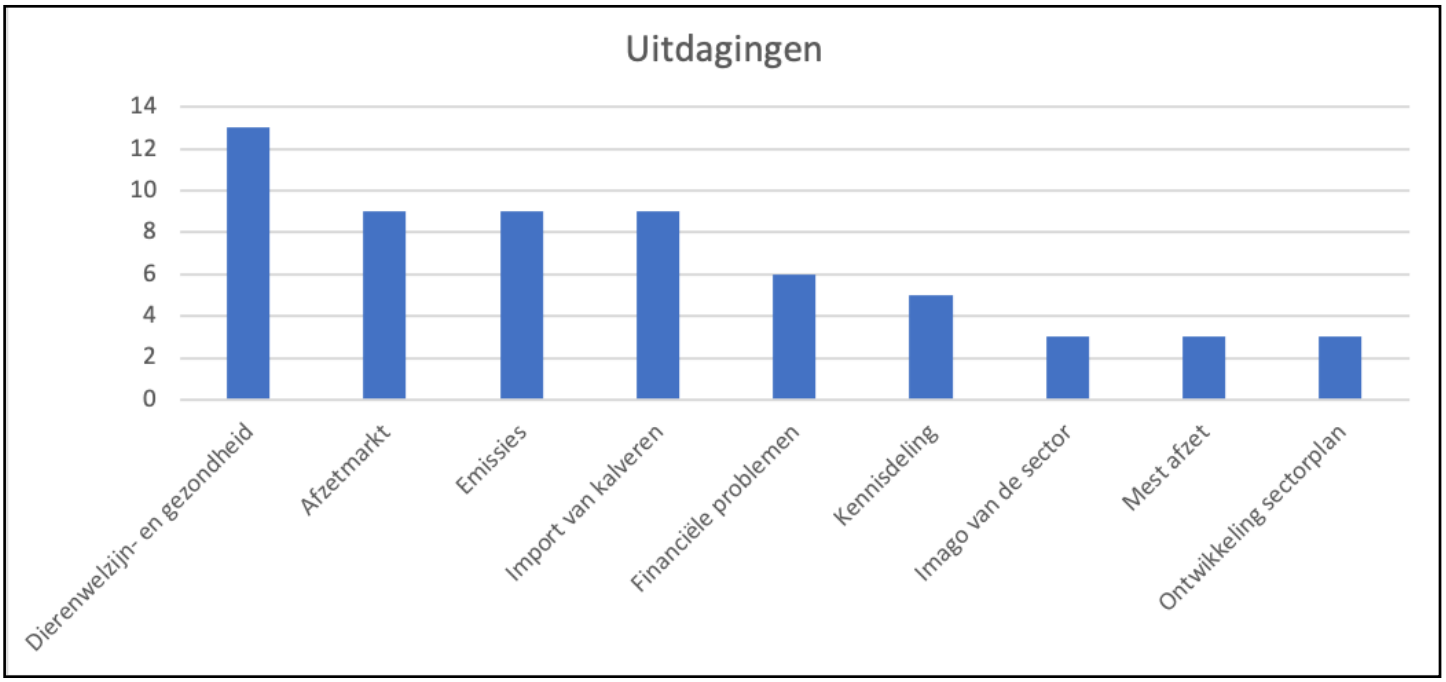
3. Resultaten

Figuur 4:
Door respondenten genoemde oplossingen voor de Covid-19 problematiek in de sector.

3.3. ONDERZOEKSVRAAG 3: UITDAGINGEN IN DE SECTOR

De respondenten is gevraagd welke uitdagingen men, naast de huidige corona problematiek, ziet in de kalversector. De antwoorden van de respondenten zijn ingedeeld in verschillende groepen, de groepen die meer dan één keer zijn genoemd zijn weergegeven in Figuur 5.

Figuur 5: Door respondenten genoemde uitdagingen in de kalversector.

3.3.1. Dierenwelzijn en -gezondheid

Het meeste zijn uitdagingen genoemd op het gebied van dierenwelzijn en -gezondheid. De onderwerpen die daarbinnen genoemd worden zijn divers.

Antibiotica reductie

Antibiotica reductie wordt vaak genoemd. Ondanks het feit dat in de afgelopen jaren het antibiotica gebruik in de kalverhouderij al fors is teruggedrongen (Wageningen Economic Research, 2020, 28 oktober), is de kalverhouderij nog steeds grootgebruiker van antibiotica. De oplossing daarvan zien de geïnterviewden vooral in de melkveehouderijsector. Men geeft aan dat de zorg voor het kalf op het melkveehouderij bedrijf nog verbeterd kan worden, bijvoorbeeld door een betere biestverstrekking. Maar, doordat de kalveren voor de melkveehouder weinig opbrengen, is een goede opfok van het kalf op het melkveebedrijf niet vanzelfsprekend. Ook werd door een respondent genoemd dat de kennisdeling en communicatie tussen melkveehouder en kalverhouder beter kan. Zo weet een kalverhouder bij het ontvangen van een kalf niet hoeveel en welke soort antibiotica een kalf al heeft ontvangen op het melkveehouderijbedrijf. Een systeem om het kalf te volgen vanaf het melkveebedrijf is voor kalveren van Nederlandse oorsprong hier een mogelijke oplossing voor. Op die manier kan de kalverhouder de geschiedenis van het kalf op het melkveehouderijbedrijf inzien en kan een melkveehouder de resultaten van het kalf op het kalverbedrijf volgen. Om de opfok op het melkveebedrijf te verbeteren kan een beloning gekoppeld worden aan de hand van de slachtresultaten van de kalveren. In het bedrijfsleven en bij onderzoeksinstellingen zijn er verschillende proeven gedaan en lopen er ook diverse trajecten op dit gebied. Een andere oplossing die geopperd werd door respondenten was het opzetten van studiegroepen met melkvee- en kalverhouders, eventueel in combinatie met het systematisch volgen van kalveren. Op die manier kunnen de veehouders ervaringen delen en kennis opdoen van de verschillende sectoren. Door dit te koppelen aan een bestaand project, zoals bijvoorbeeld de Regiodeal Foodvalley, kan een groot aantal bedrijven gevolgd worden, waardoor ook conclusies kunnen worden getrokken over het effect van de studiegroepen en/of het volgen van kalveren op het antibioticagebruik van de kalverhouders.

Huisvesting

De huisvesting van kalveren is de afgelopen jaren veel verbeterd. Kalveren staan vanaf twee á vier weken na opzet in groepshuisvesting. Traditioneel is dit op houten of betonnen roosters. In 2017 is onderzoeksrapport opgeleverd over alternatieven in vloeren voor vleeskalveren. Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Livestock Research (Heeres et al., 2017). In dit onderzoek zijn in een voorstudie in totaal elf alternatieve vloertypen (vijf voor blank vleeskalveren en zes voor rosévleeskalveren) onderzocht. Vervolgens zijn twee vloeren in een praktijkproef onderzocht. Het onderzoek toonde aan dat welzijn, gezondheid of technische resultaten niet of nauwelijks werden beïnvloed. De sector heeft, om de ontwikkeling van de vloeren verder te stimuleren met de overheid kunnen afspreken een deel van de compensatiegelden uit de GLB aan te wenden voor een ondersteuningsregeling, waar men veertig procent subsidie kon krijgen op de vloeren die onderzocht zijn in de studie van Wageningen Livestock Research. In totaal hebben 175 kalverhouders een positieve beschikking gekregen voor een welzijnsvloer binnen de subsidieregelingen. Inmiddels hebben 61 bedrijven concreet de investeringen gedaan, ca. 20% van de beschikte subsidie (RVO, 2020, 21 december). Met elkaar zal onderzocht moeten worden hoe de resterende gereserveerde gelden voor deze duurzaamheidsinvesteringen benut kunnen worden.

Mede door de corona-verliezen zijn kalverhouders terughoudend om nu investeringen te verrichten. Het aantal welzijnsvloeren in de kalverhouderij zal daadwerkelijk hoger liggen, doordat de vloeren ook worden gelegd door kalverhouders die geen subsidie hebben ontvangen. Geïnterviewde kalverhouders geven aan dat de sector niet geheel positief is over deze vloeren. Een deel van de vloeren lijkt namelijk te zorgen voor extra bevuiling van de kalveren.

3.3.2. Afzetmarkt

Een tweede uitdaging in de kalversector die genoemd wordt is de afzetmarkt. De vraag naar vlees staat in Europa onder druk, specifiek dat van rood vlees (rund en varken). Daarbij spelen een afnemend maatschappelijk draagvlak voor vleesconsumptie (milieudruk en dierenwelzijn) en afnemende belangstelling bij met name jongeren een rol. De binnenlandse consumptie van kalfsvlees is met 1,5 kilo per persoon per jaar beperkt, omdat het als duur en exclusief wordt gezien en met name in supermarkten nauwelijks wordt aangeboden. In het buitenland, de grootste afzetmarkt voor blank vlees, wordt anders gekeken naar maatschappelijke kwesties die in Nederland belangrijk zijn, zoals dierenwelzijn en emissies. Hierdoor is het moeilijk voor de kalversector om de hogere kostprijs door verduurzamingsinvesteringen terug te laten komen in de opbrengstprijs van het vlees. De Nederlandse kalfsvleessector loopt binnen de EU gezien voorop op het gebied van verduurzaming, maar slaagt er (nog) niet in om het verdienmodel hierop aan te passen. Een trend die te zien is in Europese landen is de bescherming van de binnenlandse markt: men geeft de voorkeur aan producten die zijn geproduceerd in het eigen land.

De combinatie van deze factoren vraagt volgens de respondenten om een grotere markt voor kalfsvlees in Nederland zelf. De consument in Nederland zal dus gestimuleerd moeten worden om meer kalfsvlees te eten. Sinds de coronacrisis zijn er in korte tijd veel korte keteninitiatieven opgestart, zoals Vlees van de Kalverhouder (Vlees van de Kalverhouder, 2020), waar kalverhouders hun product direct aan de consument verkopen. Deze initiatieven lopen goed, de uitdaging zal zijn om dit na de coronacrisis vol te houden. Geïnterviewden zien hier een verantwoordelijkheid voor de sector zelf, om meer te doen aan promotie van het kalfsvlees, bijvoorbeeld door middel van boerderijeducatie en het verstrekken van informatie over de bereiding van kalfsvlees. Maar men ziet ook een rol weggelegd voor de plaatselijke, de regionale en nationale overheid. Een basis daarvoor is gelegd in de kamerbrief van 2 augustus 2019 waarin minister Schouten ingaat op verschillende initiatieven die bij moeten dragen aan het verkleinen van de afstand tussen boeren en burgers en het vergroten van de waardering van de consument voor de boer (Schouten, 2019). Politiek heeft namelijk een grote invloed op de beeldvorming van de sector. Ook in educatie van kinderen en jongeren kan al veel gedaan worden om de kalfsvleessector positief in beeld te brengen.

3.3.3. Emissies

Sinds in mei 2019 de Raad van State uitspraken heeft gedaan over het Programma Aanpak Stikstof (PAS), is de landbouwsector regelmatig in beeld over het onderwerp emissies. Met name de rundveesector, waar de kalverhouderij onderdeel van is, produceert veel stikstof in de vorm van ammoniak. De kalverhouderij voelt de druk en heeft de wil om ammoniakemissies te verlagen. Voor de kalversector zijn maar beperkte emissiereducerende technieken geregistreerd op de RAV-lijst. Meestal zijn deze technieken zogenaamde ‘end-of-pipe’ technieken, die niet bijdragen aan de verbetering van het binnenkli-

3. Resultaten

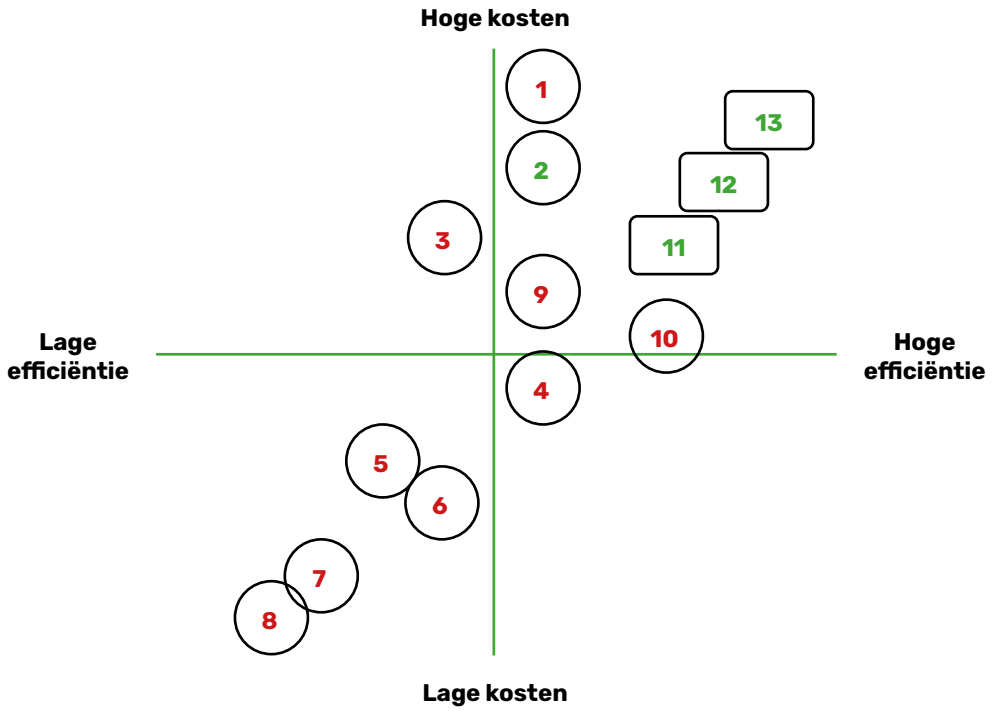
maat en dus geen invloed hebben op de gezondheid en het welzijn van de kalveren en de veehouder. Ook hebben deze technieken relatief hoge kosten. Een luchtwasser kost op jaarbasis per dierplaats ongeveer 35 euro voor blank vleeskalveren en 45 euro voor rosé vleeskalveren. Dit is een substantieel deel van het saldo per kalverplaats (incl. mestafzet) dat voor blank vleeskalveren 95 euro bedraagt en bij rosé vleeskalveren 90 euro (jong rosé) of 52 euro (oud rosé) (Wageningen Livestock Research, 2020). Figuur 6 laat de mogelijke systemen voor emissiereductie in de kalverhouderij zien. Dit figuur is een voorlopige versie van een infographic, die nog in ontwikkeling is. Wel worden in dit figuur een aantal trends zichtbaar. Het deel van de systemen dat officieel geregistreerd is bevindt zich in het kwadrant rechtsboven, deze systemen hebben een hoge effectiviteit, maar leiden ook tot hoge jaarlijkse kosten en zijn vaak 'end-of-pipe' technieken. Er zijn verschillende systemen die minder hoge kosten hebben, maar deze zijn nog niet geregistreerd. Binnen de kalversector is een grote behoefte aan het op de RAV-lijst geregistreerd krijgen van meer brongerichte emissiereducerende maatregelen met lage jaarlijkse kosten. Om de introductie van die technieken te versnellen is het van groot belang dat informatie wordt uitgewisseld tussen de ontwikkelende partijen.

Verschillende trajecten daarvoor zijn ondertussen gestart. Zo worden in Someren met financiële ondersteuning van de provincie Brabant zes emissiereducerende systemen bemeten op een kalverhouderbedrijf (Provincie Brabant, 2020). In de Publiek Private Samenwerking (PPS) 'Kalverstal van de Toekomst' worden de komende jaren nieuwe stalsystemen voor de kalverhouderij ontwikkeld (Wageningen University & Research, 2020). In de Regiodeal Foodvalley is het mogelijk voor innovators om een emissiereducerend systeem aan te melden, dat binnen de Regiodeal Foodvalley bemeten kan worden (Boer aan het Roer, 2020). In november 2020 waren in de Regiodeal Foodvalley in totaal dertig aanmeldingen gedaan van emissiereducerende maatregelen, waarvan achttien toepasbaar waren in de vleeskalverensector. Van de veehouders die zich aangemeld hebben voor het thema Emissiereductie van de Regiodeal Foodvalley is het grootste gedeelte kalverhouder. Onderdeel van de Gelderse Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof is, naast de vrijwillige aankoopregeling kalverhouderijen, ook een subsidieregeling voor verduurzaming van de kalverhouderij (Provincie Gelderland (2020). Deze regeling wordt op dit moment uitgewerkt, maar het doel van de regeling is om oude stallen versneld te verduurzamen en daarbij nieuwe systemen versneld geregistreerd te krijgen op de RAV lijst.

Als aandachtspunt bij deze trajecten geeft een deel van de respondenten aan dat communicatie over en tussen de verschillende initiatieven heel belangrijk is, zodat informatie snel gedeeld wordt. Op die manier worden ontwikkeling daadwerkelijk versneld, in plaats van gestagneerd of vertraagd.

3. Resultaten

LEGENDA

Wel geregistreerd op de RAV lijst

2 Bolle rubberen roostervloer en afdichtflappen in roosterspleten [1]

11 Biologische luchtwasser [2]

12 Combi luchtwasser [2]

13 Chemische luchtwasser [2]

End-of-pipe

Verbetering binnenklimaat

[1] alleen toepasbaar bij nieuwbouw of na ingrijpende renovatie

[2] toepasbaar in bestaande en nieuwbouw stallen

Niet geregistreerd op de RAV lijst

1 Hellende roostervloer i.c.m. hellende schijnvloer en mestschuif [1]

3 Mixen of beluchten van mest [1]

4 Mestkoeling [1]

5 Mest verdunnen [2]

6 Voeradditieven [2]

7 Mestadditieven [2]

8 Kelderluchtbehandeling [2]

9 V-vormige mestband [1]

10 Urinedoorlatende mestband [1]

Figuur 6: Beschikbare emissiereductie systemen in de kalverhouderij (versie 12-01-2021).

3. Resultaten

De respondenten geven verschillende tips om innovaties te versnellen. Subsidie voor innovatie is noodzakelijk, maar voor een veehouder is het lastig om dit aan te vragen. Allereerst omdat er maar beperkt subsidies van toepassing zijn voor praktijkbedrijven, daarnaast zijn de laatste jaren de subsidievoorwaarden steeds complexer geworden, waardoor een adviseur ingeschakeld moet worden voor de aanvraag. Hierdoor blijft er minder van de subsidie over voor de veehouder en worden mogelijk niet alle innovaties opgepakt. Verder zijn subsidies vaak eenzijdig opgezet, waardoor de focus alleen ligt op het reduceren van emissies. Een risico hiervan is dat positieve of negatieve neveneffecten (b.v. op gezondheid en welzijn) van een bepaalde innovatie niet worden meegenomen. Er is dus behoefte vanuit de sector aan integrale subsidies, die bijvoorbeeld metingen naar dierenwelzijn en -gezondheid of oplossingen voor mestafzet meenemen. Mocht een innovatie eenmaal geregistreerd zijn, dan is er behoefte aan ondersteuning voor kalverhouders voor het opschalen van de innovatie. Zeker na de coronacrisis zal de kalverhouder weinig financiële mogelijkheden hebben om te investeren in emissiereducerende technieken. Ondersteuning vanuit regionale overheid, nationale overheid of integraties is dan nodig.

3.3.4. Import van kalveren

Ongeveer de helft van de kalveren die in Nederland gehouden worden, worden geïmporteerd vanuit het buitenland. Dit gaat gepaard met transport, soms over lange afstand. Een transport over lange afstand is in de Europese regelgeving gedefinieerd als een transport langer dan acht uur. Na negen uur moeten kalveren verplicht gevoerd worden (verordening (EG) nr. 1/2005). Tabel 2 laat zien dat in de periode 2012-2017 het aantal kalveren dat vanuit Oost-Europese landen naar Nederland getransporteerd werd, fors is afgenomen. In die periode is door de komst van geconditioneerd transport ook het klimaat in de vrachtwagen sterk verbeterd. Geïnterviewde kalverhouders geven aan dat de kwaliteit van kalveren vanuit geconditioneerd transport heel goed is. Deze kalverhouders geven wel aan dat de beeldvorming richting de consument rondom het thema transport beter kan en moet.

Herkomstland van geïmporteerde kalveren	Verschil 2012 – 2017 tussen het aantal kalveren dat geïmporteerd is uit het land
Estland	-39,2%
Litouwen	-81,2%
Letland	-31,1%
Polen	-98%

Tabel 2: Afname van aantal kalveren geïmporteerd uit landen met transportduur van meer dan 8 uur (Van Drie Group, 2020)

3.3.5. Financiële problemen

De afgelopen jaren is de omzet in de kalverhouderij relatief constant geweest, maar met een dunne marge. Hierdoor heeft de gemiddelde kalverhouder niet veel buffer op kunnen bouwen. Door een respondent wordt aangegeven dat doordat de kalverhouder de laatste jaren wel veel geïnvesteerd heeft, de grenzen van de financieringsmogelijkheden zijn opgezocht.

3. Resultaten

Een deel van het inkomen van kalverhouderijbedrijven bestond uit inkomensondersteuning vanuit GLB (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) gelden. In de jaren 2014-2020 werd een grote inkomensdaling verwacht in de kalverhouderij als gevolg van de veranderingen in inkomenstoeslagen vanuit het GLB. Wageningen Economic Research geeft aan dat ondanks het wegvallen van de gekoppelde toeslagen vanuit het GLB, de inkomsten op kalverbedrijven stabiel zijn gebleven in de periode 2014-2020 (Berkhout et al., 2019). De markt heeft het verlies van de GLB-steun kunnen opvangen. Daarmee is de marge in de keten wel krapper geworden.

De verliezen die de sector door de huidige Covid-19 crisis oploopt, zijn door deze factoren moeilijk op te vangen voor de sector. Ook toekomstige investeringsmogelijkheden worden hierdoor beïnvloed.

3.3.6. Kennisdeling

Zoals beschreven in hoofdstuk 3.1. is de kalversector een sector die grotendeels geïntegreerd is. De sector is daardoor over het algemeen goed georganiseerd, waardoor problemen gemakkelijker opgevangen kunnen worden. Een nadeel van deze mate van organisatie is dat er een paar grote spelers zijn die veel kennis vergaren, maar daar slechts in beperkte mate van delen. De transparantie in de keten is dus niet optimaal, wat innovatie kan vertragen. Een betere samenwerking is dus van belang, maar niet eenvoudig te realiseren door de verschillende belangen die spelen. Het is de uitdaging om, met behoud van de commerciële verantwoordelijkheden van de bedrijven, de resultaten van de bedrijven voor elkaar meer benut te krijgen. Een onafhankelijk kennis- en onderzoekscentrum met een geborgde bescherming van eenieders investering in innovaties kan hier een oplossing voor zijn.

3.3.7. Imago van de sector

Door de verschillende uitdagingen in de sector is richting de burger sprake van een imagoprobleem voor de kalversector. Redenen die hiervoor door de respondenten genoemd worden zijn de beeldvorming door media, de benadering van de politiek en de geslotenheid van de sector zelf. De oplossingen die aangedragen worden voor dit probleem liggen grotendeels in de verantwoordelijkheid van de sector zelf, maar ook de overheid heeft hier een belangrijke rol: onder andere in het verzamelen en aandragen van de juiste informatie om te komen tot voldragen beleidsvoorstellen.
Investeringen in verduurzaming helpen pas in het positief beïnvloeden van het imago van de sector als deze ook gedeeld worden. Voorlichting aan de consument is daarom heel belangrijk. Dat begint al bij het onderwijs dat kinderen en jongeren krijgen over de agrarische sector. Het is van belang voor de sector dat in het onderwijs de huidige praktijksituatie in de kalverhouderij overgedragen en getoond wordt o.a. via bedrijfsexcursies.

3.3.8. Mest afzet

Mest vanuit de kalverhouderij in de regio Foodvalley gaat over het algemeen naar de mestzuivering van SMG. De kosten van mestverwerking zijn weergeven in Tabel 1. De sector heeft al veel initiatieven genomen om tot een betere mestverwaarding te komen, maar is er nog niet in geslaagd om de kosten substantieel naar beneden te brengen.

3.3.9. Ontwikkeling sectorplan

In 2019 heeft de kalversector het sectorplan 'Versnelling Duurzame Kalverhouderij' ingediend bij het ministerie van LNV. Minister Schouten geeft aan dat ze de gestelde (financiële) randvoorwaarden niet wil ondersteunen en derhalve het plan in de wachtstand plaatst. Naar aanleiding daarvan heeft minister Schouten drie adviesbureaus de opdracht gegeven om vier scenario's voor de toekomst van de kalversector uit te werken. In 2020 heeft de sector nog een update voorgelegd van het sectorplan, maar omdat het ministerie al doende was met een eigen scenario-studie is dit niet verder besproken. De sector heeft intussen al meerdere onderdelen uit het plan verder vorm gegeven.

Al met al is het een forse opgave om de verschillende uitdagingen in de sector te combineren en onder te brengen in één integraal plan van aanpak, waarmee alle partijen aan de slag gaan en dat ondersteund wordt door een consistent beleid.

3.3.10. Overige uitdagingen

Andere uitdagingen die genoemd zijn door respondenten:

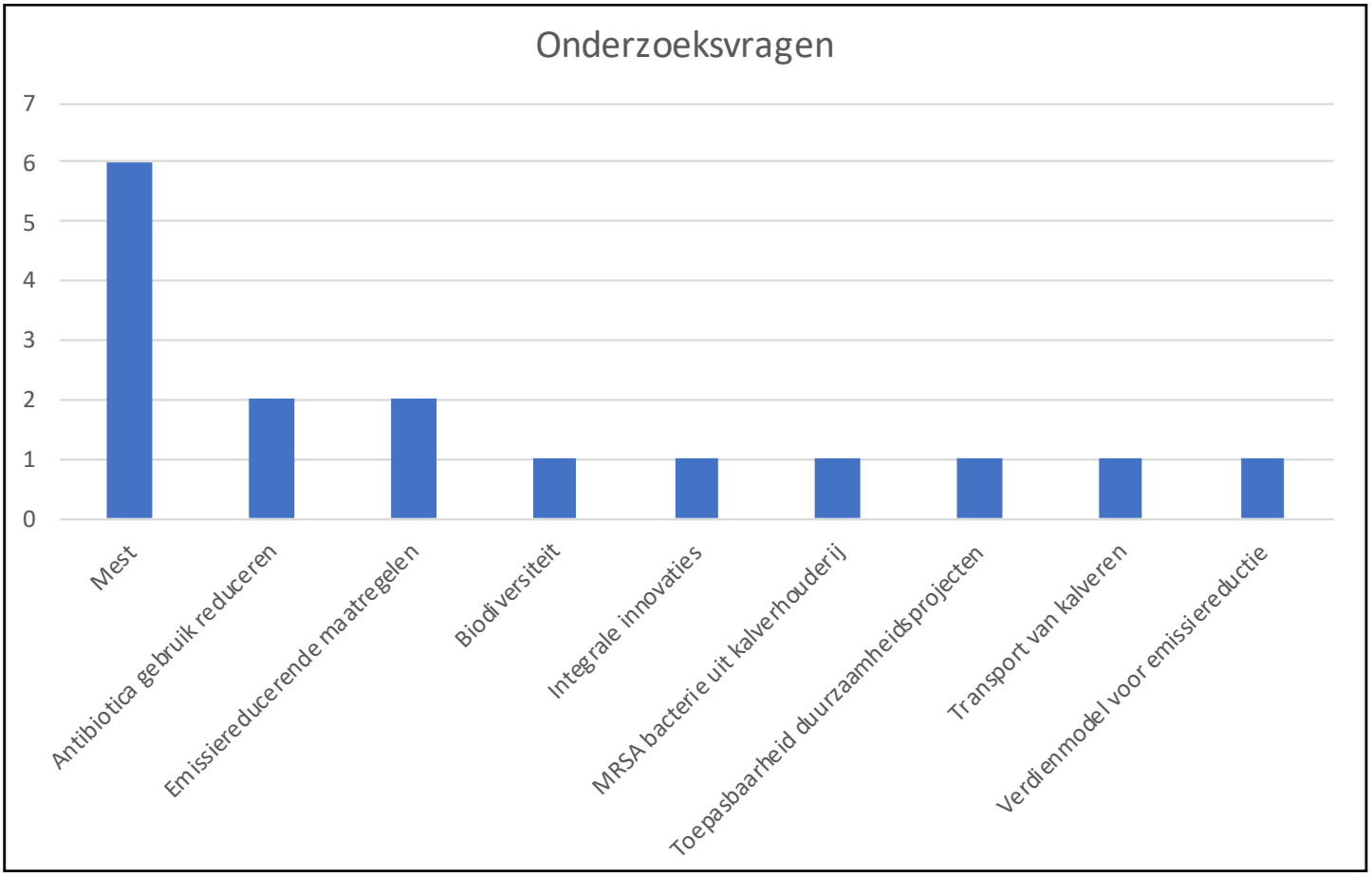
- Overname van bedrijf door jonge ondernemers
- Nieuwe medewerkers werven voor de keten
- De opkoopregeling van de provincie Gelderland in het kader van Gelderse Maatregelen Stikstof
- Plattelandsontwikkeling
- Verduurzaming

3.4. ONDERZOEKSVRAAG 4: ONDERZOEKS- EN OPLEIDINGSBEHOEFTEN IN DE SECTOR

3.4.1. Onderzoek

De respondenten zijn gevraagd om aan te geven welke onderwerpen nog extra onderzoek behoeven in de kalversector. De resultaten van deze vraag zijn weergegeven in Figuur 7. Er is vooral behoefte aan onderzoek naar het onderwerp 'mest'. Volgens de respondenten is extra onderzoek nodig naar mestverwerking, mestverwaarding en naar de huidige mestwetgeving. Verder wordt twee keer genoemd dat er onderzoek nodig is naar manieren om antibiotica gebruik te reduceren. Eén van de respondenten gaf aan benieuwd te zijn naar wat natuurlijke middelen kunnen bijdragen in het reduceren van antibioticagebruik. Twee respondenten gaven aan dat er meer onderzoek nodig is naar emissiereducerende maatregelen. Verder werd nog genoemd het onderwerp 'biodiversiteit' in de biologische kalverhouderij. Eén respondent gaf aan dat onderzoek zich zou moeten richten op integrale innovaties. Een ander onderwerp waar meer kennis over nodig is volgens een respondent is de MRSA-bacterie: is het nodig dat kalverhouders geïsoleerd worden in het ziekenhuis? Een kalverhouder gaf aan dat er onderzoek nodig is naar de praktische inpasbaarheid op het bedrijf van duurzaamheidsinitiatieven, zoals biomassa kachels. Als laatste worden als onderzoeksonderwerp het transport van kalveren en het verdienmodel voor emissiereductie genoemd.

3. Resultaten

Figuur 7: Onderzoeksonderwerpen genoemd door respondenten.

3.4.2. Opleiding

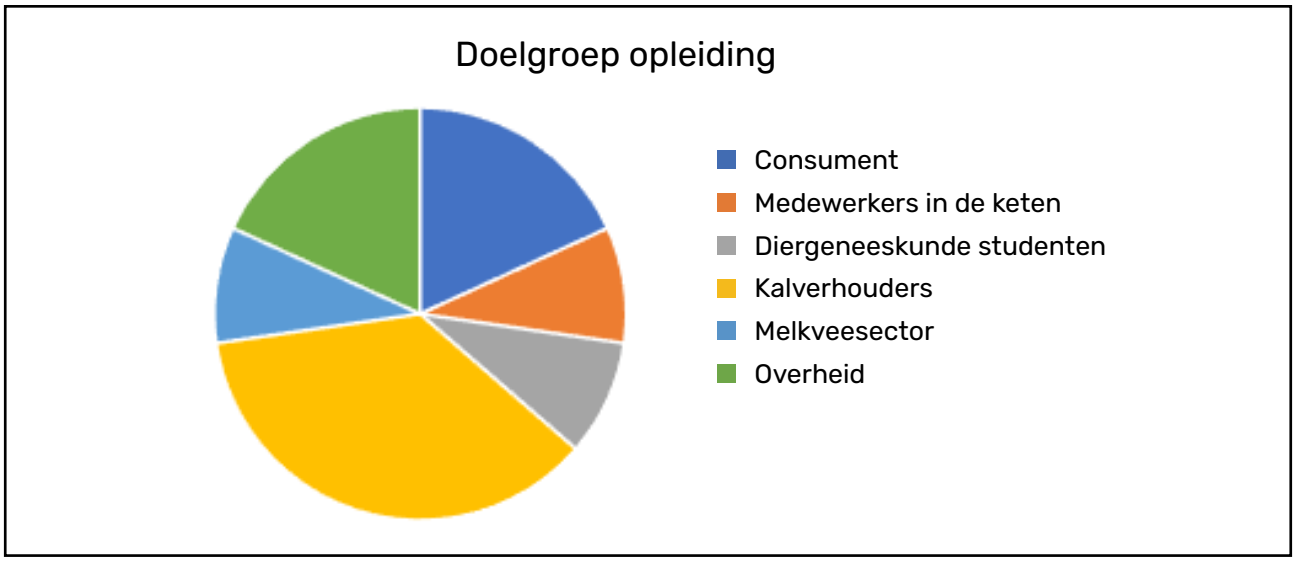
De respondenten is gevraagd aan te geven wat voor opleidingsbehoefte er is in de sector. Op dit moment is er een keuzedeel Kalverhouderij in de opleiding Veehouderij bij Aeres MBO Barneveld. Voor het hbo wordt op dit moment een minor Kalverhouderij ontwikkeld, om zo een doorlopende leerlijn te creëren. Ook wordt er op dit moment een e-learning ontwikkeld voor het onderwijs door o.a. de Vereniging van Kalverhouders, Aeres en de LTO (LTO Noord, 2020). De LTO-vakgroep kalverhouderij heeft samen met een samenwerkingsverband van dierenartsen en de Universiteit Utrecht e-learning modules ontwikkeld gericht op het dichter bij elkaar brengen van kalvergezondheid en diermanagement: e-veal (E-veal, 2020). Vijf van de acht modules van deze e-learning zijn ondertussen in gebruik.

Een deel van de respondenten gaf aan voor welke doelgroep extra kennisontwikkeling nodig is (Figuur 8). Het meeste wordt de doelgroep kalverhouders genoemd. De respondenten geven aan dat kennisdeling tussen kalverhouders erg belangrijk en waardevol is. Voor jonge kalverhouders is een kenniscentrum relevant en nodig, doordat zij nog geen ervaring hebben kunnen opbouwen. Voor oudere kalverhouders is educatie nog steeds belangrijk om op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen in de sector. Onderwerpen die voor de doelgroep kalverhouders benoemd worden om training in te geven zijn: antibiotica gebruik,

automatisering, verduurzaming, communicatie (in en buiten de sector) en ondernemen in de vrije sector. Verschillende respondenten noemen de e-learning als waardevol instrument om vooral de jonge kalverhouders of medewerkers in de keten op te leiden. Verder worden kennisbijeenkomsten en studie-groepen genoemd als nuttige middelen om kennis te verspreiden. Een kalverhouder krijgt namelijk veel informatie op zich af en door middel van bijeenkomsten wordt deze informatie gereguleerd.

Wat betreft de doelgroep consumenten geven de respondenten aan dat het van belang is om de huidige praktijksituaties in de kalversector te tonen, zoals besproken in hoofdstuk 3.3.7. Respondenten zien het als nuttig om overheidsmedewerkers praktijkervaring op te laten doen als ze beginnen met hun baan. Op die manier kan beleid worden afgestemd op de praktijk. Verder worden als doelgroepen genoemd de diergeneeskunde studenten, de melkveesector en de medewerkers in de keten.

Als voorwaarde voor kennisdeling en -verspreiding wordt samenwerking genoemd. Specifiek voor het gebruik van e-learning is het belangrijk om de doelgroep daar extra voor te motiveren. Het materiaal is er namelijk, maar de e-learning kan volgens een respondent beter gebruikt worden in de sector. Ook wordt nog als voorwaarde genoemd dat er financiering nodig is voor de opleiding van de verschillende doelgroepen.

Figuur 8: Doelgroep van opleiding zoals aangegeven door respondenten.

4. Conclusie en discussie

De kalversector is bij uitstek een exponent van de wijze waarop Nederlandse agrifood productie zich heeft ontwikkeld. Internationaal opererend en kansen pakkend, waar anderen het laten liggen. Vanuit bijproducten van de melkveehouderij is extra waarde gecreëerd, een voorbeeldstap in kringloopdenken. Schaalvergroting en ketenoptimalisering hebben geleid tot kostenbeperking, waardoor een steeds groter Europees marktaandeel werd verkregen. Zoals ook in andere sectoren heeft dit verdienmodel zijn grenzen bereikt. Met name de Europese markt voor (rood)vlees groeit niet meer en er worden steeds hogere eisen gesteld aan duurzaamheid en dierenwelzijn.

Door de Covid-19 problemen is de afzet van kalfsvlees plotsklaps voor een belangrijk deel weggevallen. Dit heeft grote gevolgen voor alle stakeholders, maar met name bij de 'vrije' mesters die rosé vleeskalveren houden zijn de problemen het grootst. Door de wijze waarop de landelijke maatregelen voor ondersteuning van door Covid-19 getroffen ondernemers zijn gestructureerd, kunnen kalverhouders daar nagenoeg geen beroep op doen. Specifieke maatregelen voor de kalversector zijn er niet genomen en daardoor lijden kalverhouders grote verliezen. Kalverhouders die op contract werken ten behoeve van één van de integraties, zijn tot nog toe in een betere positie, al is het denkbaar dat integraties ook gaan snijden in vergoedingen en dat er minder kalveren op worden gezet. De import van kalveren die in Nederland worden gehouden is door corona fors verminderd.

Het is nog maar de vraag wanneer en in hoeverre de markt zich zal herstellen. Voor een aantal kalverhouders zal dat niet snel genoeg gaan om te overleven en voor anderen versnelt de huidige situatie waarschijnlijk de keuze om te stoppen. Dat kan ingrijpend zijn voor de mensen die het betreft en daarvoor is vanuit de branche en de overheid aandacht nodig.

Er zijn echter ook veel – vaak nog jonge – ondernemers die door gaan en aan wie perspectief moet worden geboden. Voor hen zal in de komende jaren een goede balans tussen vraag en aanbod voorwaarde zijn voor een positieve prijsvorming. Door het toegenomen aanbod staat de opbrengstprijs al vanaf begin 2019 onder druk. Daarnaast moet de sector verder aan de slag met dierenwelzijn (transport en antibiotica) en minder uitstoot (geur, ammoniak en fijnstof). Bedrijven van voldoende omvang met een hoog diergezondheidsniveau en goede technische resultaten blijven aantrekkelijke contractpartners.
Zoals aangegeven is het de vraag wanneer en hoe de Europese markt zich herstelt. Daarom is het goed te constateren dat in de sector wordt nagedacht over nieuwe markten en andere businessmodellen. Bij dat laatste wordt gekeken naar de binnenlandse markt, waar ruimte lijkt te zijn voor een kwaliteitsproduct als kalfsvlees, mits daar de juiste afzetkanalen voor worden gevonden en het imago wordt verbeterd.
De bewuste consument heeft behoefte aan kwalitatief hoogwaardig voedsel en kalfsvlees zou uitstekend passen binnen het assortiment aan regionale producten. Verder kan de afnemende Europese afzet worden gecompenseerd door het aanboren van nieuwe internationale markten (China, Japan en Amerika). In internationaal verband speelt mee dat de vooral de blank vleessector sterk is geïntegreerd, waardoor deze sector competitief kan zijn in het internationale krachtenveld.

Mits goed uitgevoerd is de kalverhouderij bij uitstek een voorbeeld van circulaire economie. Immers de kalveren zelf zijn een nevenproduct van de melkveehouderij en worden door de sector juist verwaard.
De voeding van de dieren bestaat veelal uit bijproducten, zoals sojaschroot en restanten van de humane

4. Conclusie en discussie

voedselproductie, die anders ongebruikt blijven. De mest is waardevol voor de landbouw of energieopwekking. Een nationaal circulair model is echter moeilijk te verdedigen als kalveren vanuit Oost- Europa naar Nederland worden gebracht, hier grootgebracht worden en het vlees vervolgens voornamelijk in Zuid-Europa wordt afgezet. Geconcludeerd kan echter worden dat de import uit Oost-Europa al sterk is verminderd. Op Noordwest-Europese schaal is een circulair productiemodel volgens meerdere deskundigen goed verdedigbaar. In het herziene sectorplan dat recent is voorgelegd aan de minister pakt de sector de handschoen op voor een nog meer duurzame houderij met aandacht voor zaken zoals verdere reductie van antibioticagebruik, het verlagen van emissies (ammoniak, fijnstof en geur) en diervriendelijk transport. Op bedrijfsniveau wordt gewerkt aan een energie-neutrale productie door het toepassen van methoden van energiebesparing, zoals zonne-energie, biomassaketels en verbranding van bepaalde typen mest.

In Gelderland en zeker in de Regio Foodvalley speelt de stikstof problematiek een grote rol. Er is veel intensieve veehouderij in een compact gebied dat grenst aan de Veluwe. Tegen die achtergrond heeft de provincie het initiatief genomen om budget beschikbaar te stellen voor een opkoopregeling en voor innovatie van de sector. De Regio Foodvalley heeft onder andere met het Manifest Gezonde Leefomgeving, de fijnstofaanpak, het Poultry Expertise Centre en daarbinnen het meldpunt fipronil, getoond een gidsregio te willen en te kunnen zijn voor een geïntegreerde aanpak van knelpunten en innovatie in samenwerking tussen de boeren, toeleverende industrie, kennis en overheid. Regio Foodvalley gaat in het kader van de Regiodeal een rol vervullen als proeftuin voor emissiereductie in de veehouderij. De kalversector is daarbij betrokken en een aantal kalverhouders heeft zich aangemeld als proefbedrijf.

Het is al met al duidelijk dat de kalverhouderij op een keerpunt staat. Individuele kalverhouders moeten kiezen om al of niet door te gaan. Van degenen die door gaan wordt verwacht dat ze investeren in duurzaamheid en dierenwelzijn. Alle partijen zullen goed moeten kijken naar de marktontwikkeling en hoe daar mee om te gaan. Daarbij speelt de inpasbaarheid van de bedrijven in de omgeving en de maatschappelijke acceptatie van intensieve veehouderij als geheel. Tijdens dit onderzoek is gebleken dat over de feitelijke gegevens van de sector veel discussie is. Wat is de werkelijke omvang, wat is de emissie, wat zijn de effecten van reeds ingevoerde verbeteringen? Goede en complete data zijn onvoldoende beschikbaar, noch bij sectororganisaties, noch bij een kenniscentrum.

De sectorpartijen wacht een forse opgave, die zij echter niet – iedere partij voor zich - alleen kunnen oplossen. Meer samenwerking tussen sectorpartijen in de gehele keten is nodig. Van de overheid mag worden verwacht dat er duidelijkheid is over het beleid en het perspectief voor de kalverhouder op bedrijfsniveau. Daar hoort bij dat de juiste randvoorwaarden worden geschapen. Er lopen meerdere trajecten waarin vooral de rijksoverheid is betrokken. Daarnaast zijn er initiatieven vanuit de provincie en de regio. Dit rapport is opgesteld in opdracht van de gemeente Barneveld. Onze aanbevelingen zijn daarom primair gericht op de aspecten waaraan de gemeente zou kunnen werken. De gemeente Barneveld maakt deel uit van de Regio Foodvalley. De provincie Gelderland heeft op provinciaal niveau een initiatief genomen en is betrokken bij de Regiodeal. Het ligt daarom in de rede dat onze aanbevelingen zich via de gemeente mede richten op de Regio Foodvalley en de provincie Gelderland.

5. Aanbevelingen

In de regio zijn alle geledingen uit de kalversector vertegenwoordigd (kalverhouders, stalinrichters, voerleveranciers, verwerkers en handel). Ook kenniscentra en opleidingen op zowel wo, hbo als mbo-niveau zijn hier gevestigd. Als de regio erin slaagt om deze kwaliteiten te bundelen, zijn alle ingrediënten aanwezig om ook ten aanzien van de kalverhouderij een gidsrol te vervullen en de proeftuin te zijn voor een duurzame en renderende kalversector.

Aanbevelingen:

- Als initiatiefnemer voor dit onderzoek spreekt de gemeente Barneveld zich uit om samen met andere gemeenten in de regio Foodvalley een sector brede bijeenkomst te beleggen met de stakeholders uit de sector, kennis en overheden in de regio om de uitkomsten van dit onderzoek te delen en daaruit gezamenlijke conclusies te trekken (verbindende rol).
- De mogelijkheid onderzoeken tot het inrichten van een regionaal meldpunt/kenniscentrum waarin de ketenpartijen, kennis en overheden meewerken aan het oplossen van knelpunten en het vergroten van de deskundigheid van de kalverhouders.
- In samenspraak met de gemeenten in de regio Foodvalley overleg starten met de provincie Gelderland om aansluiting te maken tussen de in de regio lopende trajecten en de in ontwikkeling zijnde provinciale regelingen voor opkoop en innovatie in de kalversector, ten behoeve van een gebiedsgerichte aanpak van de stikstofproblematiek. Daarbij streven naar samenhang met de rol van de regio als proeftuin voor innovaties (regiodeal Foodvalley).
- Ten aanzien van onderzoek en innovatie in het bijzonder aandacht vragen voor het knelpunt van de hoge kosten van mestverwerking.
- Binnen de Regio Foodvalley medewerking verlenen aan het ontwikkelen van initiatieven voor nieuwe businessmodellen en concepten, zoals streekproducten (Foodvalley veal).

Literatuurlijst

- Beldman, A., Benninga, J., Benus, M., Bondt, N., ten Brummelhuis, A., van den Burg, S., ... & Hoste, R. (2020). De impact van de coronacrisis op het Nederlandse agrocomplex.
- Boer aan het Roer (2020) Emissiereducerende maatregelen. Geraadpleegd van www.boeraanhetroer.nl/emissiereducerende-maatregelen.nl
- CBS (2020, 29 juli) Minder kalveren en varkens geslacht in tweede kwartaal. Geraadpleegd van www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/31/minder-kalveren-en-varkens-geslacht-in-tweede-kwartaal
- CBS Statline (2020) Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar regio. Geraadpleegd op 14-12-2020 van www.opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?ts=1609769668039
- De Kalverhouder (2020) Stellingen: Lage prijzen van kalfsvlees als gevolg van de coronacrisis spelen de sector parten. Wat is de beste strategie om uit de crisis te komen?. Geraadpleegd op 06-01-2021 van www.dekalverhouder.nl/kalvernet/stellingen/12157
- De Kalverhouder (2020, 22 september) 10 procent minder kalveren door corona. Geraadpleegd van www.dekalverhouder.nl/nieuws/10-procent-minder-kalveren-door-corona#1
- De Kalverhouder (2020, 6 november) 62 welzijnsvloeren gelegd vanuit investeringsregeling. Geraadpleegd van www.dekalverhouder.nl/nieuws/62-welzijnsvloeren-gelegd-vanuit-investeringsregeling#1
- E-veal (2020) E-veal. Geraadpleegd op 25-11-2020 van www.eveal.nu
- Jetta Heeres, Maaike Wolthuis, Sjoerd Bokma, Dolf Smits, Norbert Stockhofe, Izak Vermeij en Kees van Reenen (2017) Alternatieve vloeren voor vleeskalveren; Wageningen UR (University & Research) Livestock Research, Livestock Research Rapport 1056.
- LTO Nederland (2020, 28 oktober) Coronacrisis en de kalverhouderij.
- LTO Noord (2020) E-learning kalverhouderij. Geraadpleegd op 18-12-2020 van www.ltonoord.nl/projecten/e-learning-kalverhouderij
- Nieuwe Oogst (2020, 19 februari) Vleeskalveren moeten schoner naar de slacht. Geraadpleegd van www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/02/19/vleeskalveren-moeten-schoner-naar-slacht
- Petra Berkhout, Jakob Jager en Bert Smit (2019) Inkomenseffecten van de GLB-aanpassingen per 2020; Een quick scan. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2019-114.
- Provincie Brabant (2020, 13 mei) Provincie steunt stalinnovaties voor vleeskalveren, varkens en melkvee. Geraadpleegd van www.brabant.nl/actueel/nieuws/platteland/2020/provincie-steunt-stalinnovaties-voor-vleeskalveren-varkens-en-melkvee
- Provincie Gelderland (2020) Stikstof Gelderland. Geraadpleegd van www.gelderland.nl/stikstof
- RVO (2020, 21 december) Mailcontact.
- RVO (2020, 3 mei) Particuliere Opslag Vlees 2020 (Brochure).
- Schouten C. (2020, 22 oktober) Voortgangsrapportage programma duurzame veehouderij (Kamerbrief). Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/22/kamerbrief-voortgangsrapportage-programma-duurzame-veehouderij
- Schouten, C. (2019, 2 augustus) Initiatiefnota van het lid Dik-Faber over verbinding boer(in)-burger, voedsel dichtbij (Kamerbrief). Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/08/02/kamerbrief-reactie-initiatiefnota-van-het-lid-dik-faber-over-verbinding-boerin-burger-voedsel-dichtbij

Literatuurlijst

- Van Drie Group (2020) Verantwoord kalvertransport. Geraadpleegd op 17-12-2020 van www.vandriegroup.nl/mvo/issues/verantwoord-kalvertransport
- Verordening (EG) nr. 1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de Richtlijnen 64/432/EEG en 93/119/EG en van Verordening (EG) nr. 1255/97.
- Vlees van de Kalverhouder (2020) Vlees van de Kalverhouder. Geraadpleegd op 24-11-2020 van www.vleesvandekalverhouder.nl
- Wageningen Economic Research (2018, 23 oktober) De Nederlandse Kalfsvleesketen. Geraadpleegd op 04-01-2021 van www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=3577&indicatorID=3591&sectorID=2257
- Wageningen Economic Research (2020, 17 maart) Bedrijven en dieren. Geraadpleegd op 14-12-2020 van www.agrimatie.nl/SectorResultaat.aspx?subpubID=2232&sectorID=2430&themaID=2286
- Wageningen Economic Research (2020, 28 oktober) Antibioticagebruik bij vleeskalveren daalt flink. Geraadpleegd op 14-12-2020 van www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2270&indicatorID=2008&sectorID=2257
- Wageningen Livestock Research (2020) Kwantitatieve Informatie Veehouderij 2020-2021.
- Wageningen University & Research (2020) LWV19057 Kalverstal van de toekomst. Geraadpleegd van www.research.wur.nl/en/projects/lwv19057-kalverstal-van-de-toekomst-bo-59-001-004

BIJLAGEN

Bijlage 1

OVERZICHT VRAGEN IN INTERVIEWS

	Interview vraag	Behorend bij onderzoeksvraag:
1	Hoe zou je de kalverensector in de Regio Foodvalley omschrijven?	1
2	Wat zijn de grootste uitdagingen voor de sector?	3
3	Wat voor invloed heeft corona op de sector?	2
4	Waar in de sector zijn de problemen het meest nijpend?	2
5	In welke hoek moeten we een oplossing zoeken?	5
6	Welke rol zie je daarin weggelegd voor de overheid (gemeentelijk, provinciaal of landelijk)?	5
7	Welke concrete onderzoeksvragen heb je zelf?	4
8	Aan welke projecten ter verbetering/verduurzaming van de kalversector werk je zelf (mee)?	1
9	In hoeverre loop je bij vernieuwingen aan tegen de regelgeving van de overheid?	5
10	Welke opleidings-/trainingsbehoefte bestaat er bij kalverhouders/erfbetreders?	4
11	Ben je geïnteresseerd om partner te worden in een kenniscluster (model PEC) voor de kalversector?	5
12	Welke suggesties heb je nog voor een Plan van Aanpak?	5

Bijlage 2

LIJST MET GEÏNTERVIEWDEN

Organisatie	Naam	Functie	Geïnterviewd door	Off- of online
Bedrijfsleven				
Denkavit	Bert Eggens	Manager Veal Production	JB & AJS	Online
Rabobank Gelderse Vallei	Wim van den Dool	Accountmanager Grootzakelijk Food & Agri	JB & AJS	Offline
	Erik Koelewijn	Accountmanager MKB Food & Agri		
	Marcel Wijnen	Directievoorzitter		
VanDrie Group	Marijke Everts	Director Corporate Affairs	JB & AJS	Online
G. van Beek en Zn.	Gerard van Beek	Directeur	JB & AJS	Offline
Wolff Stalinrichtingen	Joost Wolff	Directeur	EB & AJS	Offline
Primaire sector				
Vlees van de Kalverhouder	Erik van Dronkelaar	Initiatiefnemer	JB & AJS	Offline
	William van Roemburg			
H. van Dijk Vleesveehouderij	Henk en Bart van Dijk	Eigenaar	EB & AJS	Offline
Stichting Brancheorganisatie Kalversector (SBK)	Henk Bekman	Secretaris	JB & AJS	Online
LTO Gelderse Vallei	Fije Visscher**	Voorzitter	JB & EB & AJS	Offline
	Wim Brouwer**			
LTO Nederland	Wim Thus***	Voorzitter vakgroep Kalverhouderij	JB & AJS	Offline
G. en G.H. van den Heuvel	Gertjan en Gerda van den Heuvel	Eigenaar	EB & AJS	Offline
Ecofields	Bart Boon	Eigenaar	AJS	Offline
Mts. van de Werfhorst-Oudendorp	Ben en Rika van de Werfhorst	Eigenaar	AJS	Offline
Onderwijs en Onderzoek				
Aeres	Henriëtte Roozendaal	Docent	AJS	Offline
Wageningen Livestock Research	Kees van Reenen	Onderzoeker	JB & AJS	Online
Overheid				
Provincie Gelderland	Leo Blanken*	Senior Beleidsmedewerker Agrifood en Economie	JB & AJS	Online
	Tom Ploeger*	Projectmanager		
Gemeente Barneveld	Arjan Bossenbroek*	Strategisch Adviseur Buitengebied	JB & AJS	Online
Gemeente Ede	Geert Butz*	Adviseur Buitengebied	JB & AJS	Online

* SBK is gericht op de hele keten, dus valt ook onder de groep 'bedrijfsleven'.

** Deze personen zijn niet tijdens het onderzoek geïnterviewd, maar hebben een reactie geleverd op het 1e concept van de conclusies en aanbevelingen in dit rapport.

*** Deze personen zijn in aanloop naar het onderzoek geïnterviewd, en hebben een reactie geleverd op het 1e concept van de conclusies en aanbevelingen in dit rapport.

JB = Jos Berkvens
AJS = Anne-Jo Smits
EB = Eltjo Bethlehem

Bijlage 3

CIJFERMATIG OVERZICHT VAN OMVANG KALVERSECTOR IN REGIO FOODVALLEY, PROVINCIE GELDERLAND EN NEDERLAND

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	173	120.053	74	30.435	109	89.618
Ede	185	131.517	77	40.056	115	91.461
Nijkerk	12	8.350	2	11	10	8.339
Renswoude	14	13.637	8	5.844	8	7.793
Rhenen	10	4.342	5	1.433	5	2.909
Scherpenzeel	2	1.910	x	x	x	x
Veenendaal	2	558	x	x	x	x
Wageningen	1	360	x	x	x	x
Totaal	399	280.727	168	78.412	250	202.315

Tabel 3: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2020 (voorlopige cijfers). Bron: CBS.

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	183	127.666	75	28.285	117	99.381
Ede	183	126.092	75	37.384	116	88.708
Nijkerk	12	7.223	2	138	10	7.085
Renswoude	13	12.045	7	5.545	7	6.500
Rhenen	11	4.641	5	1.732	6	2.909
Scherpenzeel	2	1.926	x	x	x	x
Veenendaal	1	285	x	x	x	x
Wageningen	1	374	x	x	x	x
Totaal	406	280.252	165	73.458	259	206.794

Tabel 4: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2019. Bron: CBS.

Bijlage 3

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	178	120.894	71	28.171	116	92.723
Ede	186	120.666	79	38.436	114	82.230
Nijkerk	12	7.657	2	539	10	7.118
Renswoude	14	10.160	9	4.573	7	5.587
Rhenen	8	3.937	4	1.134	4	2.803
Scherpenzeel	2	1.932	x	x	x	x
Veenendaal	1	304	x	x	x	x
Wageningen	1	205	x	x	x	x
Totaal	402	265.755	166	73.058	254	192.697

Tabel 5: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2018. Bron: CBS.

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	171	114.271	70	25.247	109	89.024
Ede	168	112.197	74	37.246	101	74.951
Nijkerk	11	6.707	2	408	9	6.299
Renswoude	13	11.117	9	4.542	7	6.575
Rhenen	7	3.451	3	668	4	2.783
Scherpenzeel	2	1.926	x	x	x	x
Veenendaal	x	x	x	x	x	x
Wageningen	1	365	x	x	x	x
Totaal	373	249.858	159	68.476	232	181.382

Tabel 6: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2017. Bron: CBS.

Bijlage 3

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	183	112.207	81	26.227	111	85.980
Ede	194	117.823	87	35.199	117	82.624
Nijkerk	16	8.147	5	881	11	7.266
Renswoude	16	10.559	11	5.976	7	4.583
Rhenen	11	3.613	8	850	4	2.763
Scherpenzeel	4	1.965	3	89	2	1.876
Veenendaal	1	321	x	x	x	x
Wageningen	2	223	x	x	x	x
Totaal	427	254.858	197	69.445	253	185.413

Tabel 7: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2016. Bron: CBS.

Gemeente	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Barneveld	165	96.770	74	22.776	100	73.994
Ede	181	101.133	89	30.799	104	70.334
Nijkerk	16	7.900	4	641	12	7.259
Renswoude	15	10.760	11	5.583	7	5.177
Rhenen	10	3.904	6	1.373	4	2.531
Scherpenzeel	3	1.835	x	x	x	x
Veenendaal	1	314	x	x	x	x
Wageningen	2	448	x	x	x	x
Totaal	393	223.064	187	61.697	230	161.367

Tabel 8: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector per gemeente in de regio Foodvalley in het jaar 2015. Bron: CBS.

Bijlage 3

Jaar	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
2000	1203	380.275	282	45.294	982	334.981
2005	1047	369.334	350	50.585	765	318.476
2010	818	413.802	296	84.656	557	329.146
2015	730	418.621	336	113.701	429	304.920
2018	698	468.975	280	120.711	443	348.264
2019	712	491.876	286	123.657	453	368.219
2020*	702	493.202	282	128.648	446	364.554

Tabel 9: Aantal dieren en bedrijven in de kalverensector in de provincie Gelderland in de jaren 2000, 2005, 2010, 2015, 2018, 2019 en 2020*. Bron: CBS. *voorlopige cijfers

Jaar	Vleeskalveren		Rosé vleeskalveren		Blank vleeskalveren	
	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren	Aantal bedrijven	Aantal dieren
2000	2884	782.718	1005	145.811	1993	636.907
2005	3329	828.740	1358	204.227	2119	624.513
2010	2064	927.699	1100	293.901	1045	633.798
2018	1642	1.017.060	915	371.436	768	645.624
2019	1675	1.065.500	926	382.384	788	683.116
2020*	1671	1.071.285	927	383.498	789	687.787

Tabel 10: Aantallen dieren en bedrijven in de kalversector in Nederland in de jaren 2000, 2005, 2010, 2018, 2019 en 2020*. Bron CBS. * voorlopige cijfers

AUTEURS:

Jos Berkvens MR
Jos Berkvens Advies
jberkvens-advies@outlook.com

Anne-Jo Smits MSc
Projectmedewerker
Poultry Expertise Centre
a.smits@aeres.nl

Eltjo Bethlehem DVM
Businessmanager
Poultry Expertise Centre
e.bethlehem@aeres.nl

FOTOGRAFIE:
Unsplash.com
Van Dijk, Terschuur
LTO

BEGELEIDING:
Wendy Louwen
ELBA\REC

VORMGEVING:
Robert Ellents
ELBA\REC

DE 14 063
52477